

Sayı: III

1936

TÜRK TARİH, ARKEOLOJYA VE ETNOGRAFYA DERGİSİ

KÜLTÜR BAKANLIĞI TARAFINDAN NEŞROLUNUR

DEVLET BASIMEVİ, İSTANBUL, 1936

BARBAROSUN OTANTİK RESMİ

Tabsin Öz

Topkapı Sarayı Müzesi Direktörü

Türklerin resim yapmakta nekadar eski olduklarını Orta Asyada yapılan, kazı ve araştırmalarla ele geçen Fresko denilen, duvar nakışları, resimli kumaşlar, minyatürler ispat etmektedir.

Zaten bugün (Moğol minyatürü) adile tanılan ve bazılarının yanlarında uyurca, moğolca yazılar bulunan minyatürler şüphesiz en eski eserlerimizdir.

Bu tarzı san'atin Bağdat ve İran san'atleri üzerinde yaptığı tesir Hulâgû'nun Bağdadı istilâsile son dereceyi bulmuştur.

Asırlarca bu tarzın devam ettiği de mevcut olan eserlerden anlaşılmaktadır.

Bu kısım minyatürler arasında öyle mühim parçalar vardır ki mahiyetini tayin için uzmanlar daha uzun zamanlar uğraşmağa mecbur olacaklardır.

Fakat bu noktada hassas ve titiz olmak gerektir.

Çünkü, mevzuumuz olan Osmanlı devirleri minyatürlerinin en eskilerinden Sinan ki; Âli menakibi hünerveranda Fatih zamanında yaşadığını [1] Venedik üstatlarından (Masturi Pavli) nin şakirdi olduğunu yazmaktadır.

Halbuki Viyana kütüphanesi Direktörü Karabacak 1918 senesinde Viyanada çıkardığı (Abendländische Künstler zu Konstantinopol im XV. XVI.) isimli kitabında bu Sinanın doğrudan doğruya Centile Bellini olduğunu iddia eder.

Bu iddianın nekadar asılsız olduğuna, nakkaş Sinanın bugün Bursa Müzesinde bulunan mezartaşı, en canlı bir anıt ve cevaptır (Resim: 1).

Güzel, ince bir tezyinat arasında (Nakkaşı Sultan Mehmed, Sinan Bey...) kitabesini taşıyan, bu taş aynı zamanda nefis ve nadir bir izerdir.

İşte taşile, nakşile, ortada duran Fatih devrinin bir Türk san'atkârı için İtalyan olduğu savaşını gördükten sonra buna nazaran daha eski, ve çözülmesi daha güç olan pek değerli (Moğol minyatürler) i denilen eserlerimizin mutlaka kendi membalarını tarayarak kendi elimizle ortaya konulması gerekli olduğu bir kat daha meydana çıkar.

Sinandan sonra gelen hayli önemli minyatürcüler daha vardır ki; bunlardan ve eserlerinden bahis, ayrı ve birer büyük mevzu olur. Bizim burada eserinden bahsedeceğimiz minyatürcü (Nakkaş Haydar) demekle tanınmış Reis Haydardır.

Kanunî Süleyman ile Selim II nin zamanlarında yaşamıştır. Âli menakipte Selim II nin şehzadeligi esnasında meclisine girenlerden olup ve yine Selim zamanında Tersane Reisi olduğunu ve (Şebih yazmakta hususan Sultan Selim

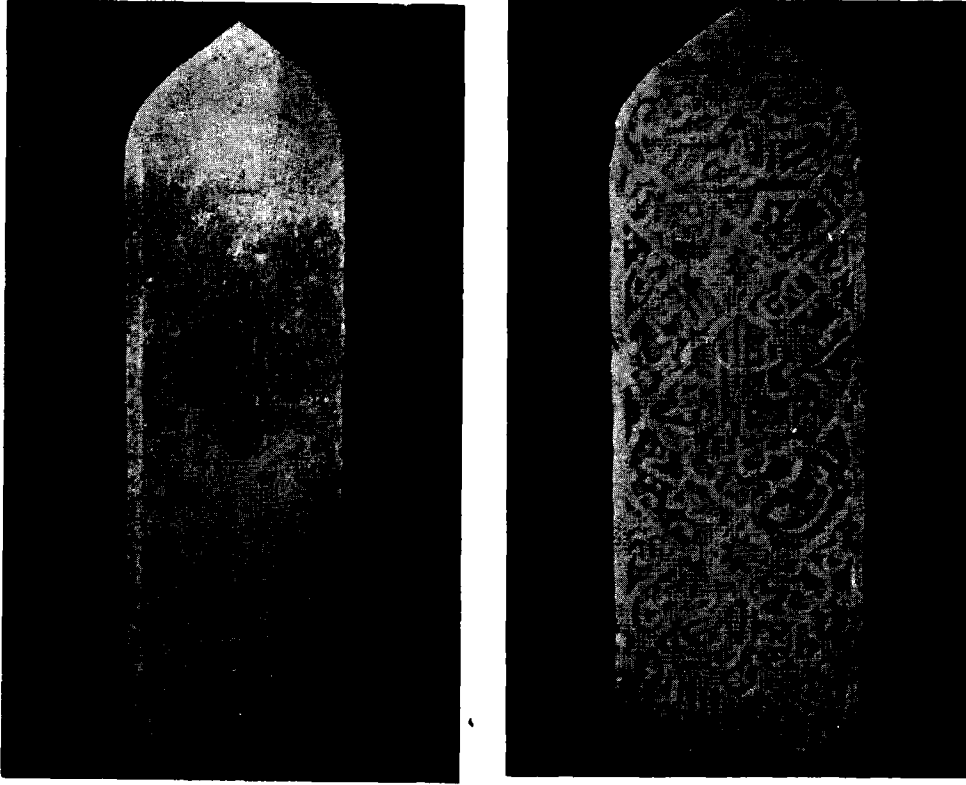
[1] Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesinde bulunan Fatih'e ait resimlerden birinin Sinanın elinden çıktığı zannındayız.

merhumun nazirini tasvirle) maruf bulunduğunu yazıyor. Şebih yazmak resim yapmak manasına kullanılmaktadır.

Haydarın mahlasının Nikârî olduğunu da Aşık Çelebi, Hasan Çelebi tezkerelerinde yazıyorlar.

İşte devrinin hem bir şairi hem de tanınmış bir ressamı olan Haydarın iki minyatürünün Londrada Britiş Müzeumda bulunduğunu F. R. Martin The Miniature painting an paniters of Persia, İndia, an Turkey Londra 1912 adlı eserinden öğreniyoruz.

Yine Haydarın Kanunî devrine ait Fransız, İspanyol sefirlerini gösterir iki eserinin de Parisin ulusal kütüphanesinde bulunduğunu Mimar Şahabeddinden

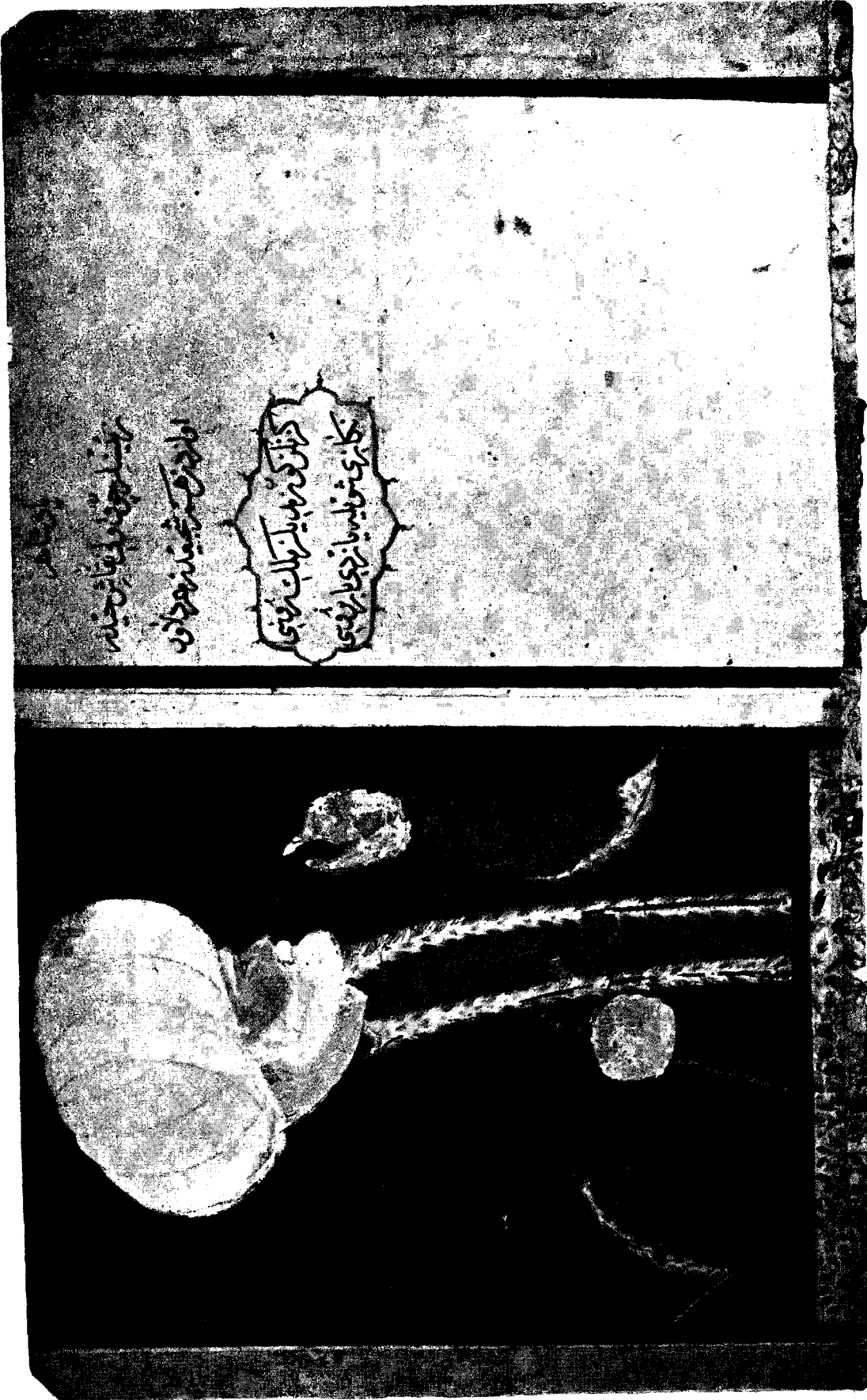

Res. 1 — Nakkaş Sinanın mezar taşı

öğrenmiştim. Fakat şimdiye kadar bu ünlü Türk resimcisinin eserleri memleketimizde ele geçmemişti.

Uzun zamandanberi bu yolda araştırma ve incelemeler sonucunda bu san'atin Türklerde ne derece yükseldiğini gösterir mühim belgelerle karşılaştık.

Bu defa da Topkapı Sarayı Müzesi hazine kitapları arasında 3611 numaralı ciltte bulunan murakkalar arasında bu yüksek artistin birkaç eserini bulmak kıvancına eriştik:

مردمان کوهستان

و کوهستان

کتابخانه ملی ایران
کتابخانه ملی ایران

Resim : 2

I — 0,46×0,29 boyunda kalın bir kâğıt üzerine yapılmış olan bu eserdeki resim kâğıdın 0,20×0,27 boyundaki bir kısmını kaplamaktadır.

Haydar bu eserinde ünlü Türk denizcisi Barbarosu gösteriyor (Resim: 2).

Resimde başında büyük bir beyaz sarık ve arkasında kaplan çizgili kırmızı kumaş kaplı bir kürk bulunmaktadır. Bir elinde karanfil ve diğer elinde asa bulunuyor.

Sakalının ve hatta kaşlarının beyaz olmasına nazaran bu resim Hızırın ihtiyarlık zamanını göstermektedir.

İzerin bir köşesinde güzel bir yazı ile:

«Reisler çok veli Nakkaş Haydar
Olardan hem şecidir hem dilâver
Gezenler görmediler mülkü Rus'u
Nigârî şöyle yazdı Barabarus'u»

Demektedir.

Haydar burada kendisinin Reis olduğunu, hem ismini hem de mahlasını söylemekle beraber resminde Barbarosun olduğunu tasrih etmektedir.

Kendisinin Tersanede bulunması hasebile Barbaros Hayreddini [1] en yakın tanıyanlardan biridir. Padişaha vermek üzere hazırladığı bu eser hiç şüphesizdir ki: koca deniz kahramanının şimdiye kadar görülen resimlerinin en değerlisi ve en gerçeğidir.

Bu eser Haydarın o devrin çok kuvvetli bir portraitiste'i olduğuna inanç veriyor.

Bundan sonra deniz tarihimize ait yapılacak neşriyatta ancak Barbarosu bu resimle gösterebiliriz. Çünkü şimdiye kadar Barbarosun bir Türk elinden çıkmış ve zamanında yapılmış bir resmi bulunamamıştır.

II — Bu eser 0,40×0,26 boyunda iki parçadan mürekkeptir. Âli menakipte Haydarın Selim II nin resmini yaptığını yazıyordu. İşte bu eserde öyle bir meclisi [2] göstermektedir (Resim: 3).

Bir tarafta Selim II bir elinde oku atmış bir vaziyette yay, öteki elini yukarı kaldırmış ve parmağında zehgir bulunmaktadır.

[1] Barborusun asıl ismi Hızırdır. Bunun Müradî (Gazavatı Hayreddin Paşa) isimli eserinde tesbit etmektedir. Fakat Hayreddin ismini de zannolunduğu gibi Kanunî Süleyman zamanında İstanbula geldikten sonra almamıştır ki: Cezayirde bir cami kitabesi ile sabittir.

Maamafih Topkapı Sarayı kütüphanesinde bulunan Cezayir ahalisinden 1519 senesinde Selim I e gelen uzun bir mektupta bu noktayı aydınlatmaktadır.

Bu mektup Uruç Reis'in kardeşi ile Cezayire nasıl geldiklerini, yardımlarını, Urucun Tilsmanda şahadetini pek açık anlatıyor. Ona halef olan Hayreddinin de İstanbula gitmesine mâni olduklarını da söyledikten sonra (biz Emîrimiz Hayreddin Cenabı alanızın hizmetkârlarıyız). diye bitirmektedir.

Bu belgenin aynen neşrine mevzuumuz müsait değil. Yalnız tanıtılmakla iktifa ediyoruz. Tamamen neşrini, bu alanda, çalışan değerli arkadaşımız deniz tarihçisi Bay Feyziye bırakıyoruz.

[2] Grup halinde bu şekildeki resimlere meclis denilmektedir.

Başında müteaddit sorguçlar sarkmakta olan büyük bir kavuk vardır. Sakalı sarı ve gözleri mavidir. En ziyade şayanı tetkik olan, sırtındaki elbise, ve kaftandır.

16 ıncı asrın, en güzel bir Türk kumaşının tekmil, renk ve tezyinatını, taşıyan bu kısım, cidden güzel bir etüt sahası olacak bir şaheserdir.

Yanında bulunan Silâhdarağa bir elinde oklar, diğer elinde bir karanfili tutmaktadır. Bunun da elbisesi Taç tezyinatını havi bulunması itibarile değerlidir.

Resim: 3

Karşı tarafında hedefi tutan Doğancıbaşının başlığı ve elbise yakası kaplan postundandır. Kılıç kabzası bilhassa aslan kafası şeklindedir ki: silâh tarihimiz için çok mühimdir. Bu parçanın yukarı tarafında Nigârinin:

Nice medhmetmeyin tirü kemanını şeha
O keman tiri bana Yusuf ve gayriye Sinan

beyti yazılıdır.

İşte Haydarın adını ve ebyatını taşıyan bu iki değerli belge bize bu yüksek artistin, yüce kudretini yakından tanıtır. Bunların elimize geçmesi bununla da kalmaz, Büyük Denizci Barbarosun Türk elile yapılmış gerçek simasını gördük. Ve tanıdık. Yine o devirde, kumaşta, tezhipte, tezyinde hattâ silâhta Türk sanatlerini gördük. Bundan başka bu eserleri iyice gözden geçiren, ve bu alanda çalışan meslektaşlarımız Haydarın imzasız eserlerini bile mukayese ederek gizli kaldıkları köşelerden bulup çıkarabilecekler ulusal varlığımızın değerli tankılarını bize sunacaklardır.